

DE COSMAS EN DAMIANUSKERK

korte geschiedenis en rondleiding

Rond het jaar 700 brengen Ierse en Engelse monniken hier het christendom. Ruim driehonderd jaar later wordt in Groesbeek een stenen kerkje gebouwd op de plek waar nu de protestantse kerk staat: in de Kerkstraat. Het kerkje is toegewijd aan Cosmas en Damianus. Het zijn de patroonheiligen van Groesbeek. Je leest er straks meer over. In de 15e eeuw wordt dat kerkje vergroot en krijgt het de vorm zoals we die nu nog kennen. Tot 1612 blijft de kerk katholiek en komt dan in protestantse handen. Katholieken gaan dan in Wyler of Mook naar de Mis. In 1672 kunnen ze terecht in een kerkschuur op de plaats waar nu de pastorie staat op de hoek van de Kloosterstraat en de Pannenstraat. Pas in 1833 wordt op die plek een nieuwe kerk ingewijd, die na een hevige storm drie jaar later al op instorten staat.

Het gebouw wordt opgelapt en doet dienst tot 1922. In dat jaar wordt de huidige kerk in gebruik genomen en is de oude kerk rijp voor de sloop.

Op deze luchtfoto uit 1922 staan de oude en nieuwe kerk afgebeeld.

De nieuwe kerk heeft een vorm van een Grieks kruis. Breedte en lengte zijn ongeveer 50 meter. De kerk is aan de binnenkant ongeveer 17 meter hoog. De klokkentoren is nooit afgebouwd.

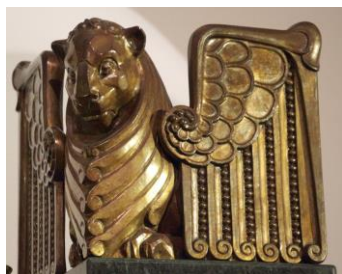
Wat is er allemaal te zien?

Loop naar de verhoging met zwarte plavuizen voor in de kerk. Die verhoging is het priesterkoor. Het belangrijkste in een katholieke kerk is het altaar

op het priesterkoor voor in de kerk. Tegenwoordig wordt de moderne houten altaartafel benut. Het is een soort tafel die tijdens de Mis en andere kerkelijke vieringen gebruikt wordt. Vroeger werd de Mis opgedragen aan het hoogaltaar van donkere steen. Op dat altaar van graniet met marmeren kolommen staat het glanzende koperen tabernakel. Het is een soort kast met stevige deuren. In die ruimte worden de hosties bewaard in cibories.

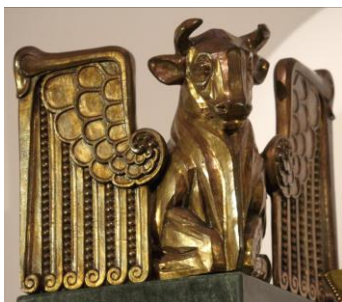
Bovenop het tabernakel, dat letterlijk ‘plek om te wonen’ betekent, staat een kruis met Jezus. De twee figuren onder het kruis zijn Maria en Johannes. Het altaar is ontworpen door August van Os. Hij heeft op het altaar de vier schrijvers van het evangelie, dat gaat over het leven van Jezus, een symbolische ereplaats gegeven. De leeuw helemaal rechts slaat op Marcus en verwijst naar de leeuw uit de woestijn waar Jezus veertig dagen verbleef. Naast de leeuw (Marcus) zie je de adelaar. Dat is het symbool voor Johannes.

Zijn geschriften namen een 'hoge vlucht'. Links van het tabernakel zie je Mattheus. Deze apostel heeft als symbool de gevleugelde mens (engel),

omdat hij vertelt over de stamboom van Jezus. De vierde evangelist, helemaal links, is Lucas. Zijn symbool is de stier. Lucas vertelt over dit offerdier in de tempel.

Voor het tabernakel hangt de Godslamp. Dit lampje brandt dag en nacht, als teken dat het Heilig Sacrament (de heilige hostie) er bewaard wordt. De hostie is het teken

van de werkelijke aanwezigheid van Jezus Christus. Tijdens de communie worden hosties uitgereikt, verwijzend naar het Laatste Avondmaal van Jezus. De koster zorgt ervoor dat de oliehouder door een nieuwe wordt vervangen, voordat het oude vlammetje is gedoofd.

Sta je voor het hoogaltaar dan zie je zeven gebrandschilderde ramen in de ronding. Afgebeeld zijn vijf van de zeven sacramenten die de kerk telt. Sacramenten zijn belangrijke tekenen en momenten in het leven van katholieken, waardoor het geloof versterkt wordt. Van links af zie je de doop, de priesterwijding, de eucharistie (communie), het huwelijk en het vormsel.

doop

priesterwijding

eucharistie

huwelijk**ziekenzalving****vormsel****biecht**

De twee sacramenten die nog ontbreken zijn de ziekenzalving, helemaal links in de kerk en de biecht aan de rechterkant bij de sacristie. Dat is de ruimte waar alles wordt klaargezet voor de vieringen.

Op het derde en vijfde raam boven het hoogaltaar zijn de patroonheiligen van deze kerk en van de Groesbeeke parochie afgebeeld. Links is dat de H. Cosmas en rechts zijn broer, de H. Damianus.

Kijk je omhoog, dan zie links en rechts twee beelden. Die zijn van hout, maar wit overgeschilderd. Links is Petrus en rechts staat Paulus. Het zijn de twee belangrijkste leerlingen van Jezus. De beelden zijn bijna tweehonderd jaar oud en komen nog uit de oude kerk.

Naast het hoogaltaar zijn er aan beide kanten zijaltaren. Toen er vroeger meer priesters waren, droegen zij daar elke dag een Mis op. Nu is het eerste zijaltaar links een eerbetoon aan Jozef. De vader van Jezus. Je ziet een beeld en een raam van hem achter het orgel. Jozef, zelf timmerman, is de patroonheilige van bouwvakkers en timmerlieden.

De kerk telt twee orgels. Je loopt nu langs het kleine orgel, dat gebruikt wordt, wanneer het koor beneden op of bij het priesterkoor zingt.

In de buitenste zijkapel hangen kruisjes van mensen die pas overleden zijn. De kruisjes blijven daar een jaar hangen en worden dan thuis gebracht. De letters Alfa en Omega zijn de eerste en laatste letter van het Griekse alfabet en het betekent begin en einde liggen in de handen van God.

De koperen plaat waar je langs komt, herinnert aan soldaat W.P.J Cillessen, die op 6 juni 1949 sneuvelde te Megalang bij Djokja in het huidige Indonesië. Nederlandse dienstplichtigen moesten daar vechten in een koloniale oorlog.

Vlakbij zie je het raam met de patroonheilige van de schoenmakers: Crispinus met schoenmakersgerei op zijn schouder.

Aan de zijmuren zie je de veertien 'staties' van de kruisweg, die in 1877 zijn gemaakt door de Antwerpse beeldhouwer Josef Geefs. De staties tonen telkens een gebeurtenis uit de lijdensweg van Jezus. Elke katholieke kerk heeft een kruisweg. Na de Tweede Wereldoorlog, waarin de kerk veel schade heeft geleden, zijn de staties licht geschilderd. Pas in 1999 zijn de kleuren opnieuw aangebracht.

In deze zijbeuk van de kerk kijken de heiligen Anna en Barbara op ons neer. Anna is de moeder van Maria en de oma van Jezus. Het kind naast haar is dus haar dochter Maria. Anna is een heilige die vooral door zwangere vrouwen wordt vereerd. Tegenover haar staat het beeld van Barbara. Rond het jaar 300 werd ze door haar vader opgesloten in een toren (zie je de toren bij dit beeld) en later door hem vermoord omdat ze Jezus wilde navolgen en christen wilde worden. Ze is patrones van de mijnbouwers,

van mensen die met springstof werken en van begrafenisondernemingen.

Boven de ingang naar de tuin van de pastorie, is het raam van Franciscus geplaatst. Hij is bekend door zijn grote aantal volgelingen. Franciscus van Assisi, zoon van een rijke koopman, gaf alles op om te leven in armoede. Hij zorgde goed voor mensen en dieren. Zijn sterfdag is 4 oktober en daarom is die dag uitgeroepen tot Werelddierendag. Allerlei dieren zie je in het raam terug.

Een bijzonder raam is dat van de fantasie-heilige, de reus Christoffel. De legende vertelt dat hij zijn leven niet zinvol vond. Na een tip van een kluizenaar, neemt hij mensen op zijn rug en draagt ze de rivier over. Op een nacht roept een klein kind om overgezet te worden. Midden in rivier dreigt Christoffel door zijn knieën te zakken en hij smeekt het kind zijn naam bekend te maken. Het kind is Jezus en vraagt hem om te helpen met het dragen van het leed overal in de wereld. Hulp bieden aan anderen geeft Christoffel voortaan zin aan het leven. Christoffel is de beschermheilige van reizigers en van iedereen die onderweg is. Lopend, in een boot of per vliegtuig.

Achter in de kerk, als je de toiletruimte voorbij bent, zie je het beeld van Antonius van Padua. Hij was een volgeling van Franciscus van Assisi en hij werd bekend omdat hij geweldig kon vertellen en preken. Net als Franciscus verkondigde hij zijn geloof in Italië.

Tijd om even een frisse neus te halen. Daarvoor ga je de kerk uit. Eerst kom je in het voorportaal. Meteen rechts zie je een informatiepaneel met de geschiedenis van het kerkgebouw. Buiten sla je

meteen rechtsaf. De deur staat open. Omdat de kerk soms gesloten is en mensen toch graag een kaarsje willen opsteken bij Maria of gewoon even rustig willen nadenken is in een aparte ruimte de Mariakapel van buitenaf bereikbaar.

Ben je weer buiten, kijk dan nog even naar links. Daar had een mooie hoge klokkentoren moeten komen boven de Mariakapel, maar dat werd te duur. In het kleine torentje midden boven de kerk hangt het op een na oudste voorwerp dat de kerk rijk is: de Angelusklok uit 1648. Al bijna 400 jaar roept het op tot gebed en kerkbezoek.

Het witte stenen beeld in de nok van de buitenmuur is van de heilige Willibrordus. Deze monnik leefde rond 700 en kwam uit Engeland. Hij werd de eerste bisschop van Utrecht en is patroonheilige van (de kerk van) Nederland.

Terug in het voorportaal zie je tegenover het informatiepaneel een gebrandschilderd raam. Afgebeeld is paus Pius X (1903-1914). Van deze paus mochten ook jongere kinderen (nu vanaf zeven jaar) de communie ontvangen.

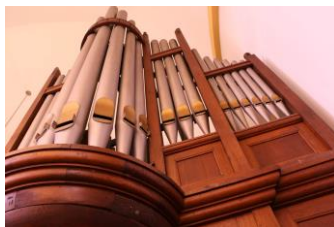
Weer terug achter in de kerk, zie je links en rechts hoog in het middenschip nog twee heiligenbeelden: links Johannes de Evangelist, afgebeeld met het evangelieboek en aan zijn linkervoet zijn symbool de adelaar.

Rechts staat Vincentius a Paulo, een eenvoudige herdersjongen, die door hard studeren priester werd. Tijdens een zeereis werd hij gevangen genomen en was twee jaar slaaf. Na zijn ontsnapping werd hij pastoor in Pa-

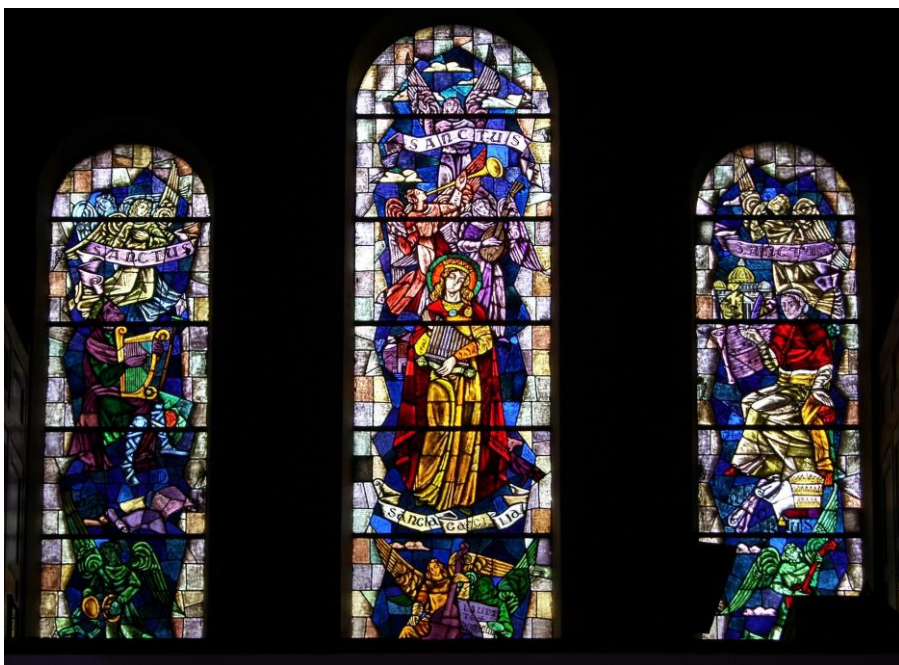

rijs en richtte daar een weeshuis en bejaardenhuizen op en zorgde goed voor de armen. Vincentius is de patroon van wezen en van verwaarloosde jeugd.

Pal boven je hoofd is een soort uitbouw. Dat is de plek waar het kerkkoor (vroeger) de vieringen opluisterde. Je komt er door de deur naar de wenteltrap te openen. Boven op het koor zie je de twee enorme orgelkasten met 1800 orgelpijpen en de speeltafel met twee manualen en pedalen en dertig registers die telkens een groep orgelpijpen bevatten met een bepaalde klank of die een instrument nabootsen. Het orgel is gebouwd in 1928 en al verschillende keren gerestaureerd.

Op de drie ramen, tussen de twee orgelkasten in, zie je links Koning David met de harp, in het midden staat St. Caecilia, de patrones van de koren en rechts is paus Gregorius afgebeeld. Hij heeft veel betekend voor de Gregoriaanse kerkmuziek.

Het raam boven de opslagruimte beeldt de heilige Isidorus uit. Hij is de patroon van de boeren. Een boer is afgebeeld met een zeis. Ora et Labora staat er op het raam: bid en werk betekent dat.

Het raam om de hoek is van Sint-Maarten (of Martinus) Zijn feestdag op 11 november wordt vaak ge-

viert met een lampionnenoptocht. Hij was een Romeins soldaat die zijn mantel in tweeën deelde met zijn zwaard om een arme bedelaar te beschermen tegen de winterse kou.

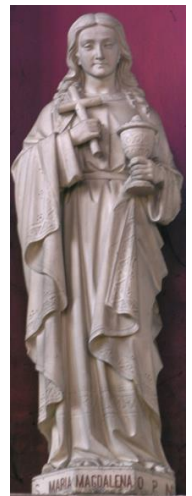

In de rechterzijbeuk zie je het raam met de pastoor van het Franse dorpje Ars. Eerst leek de priesterstudie te moeilijk voor hem, maar later kwamen duizenden mensen van heinde en verre naar hem toe om raad te vragen en te biechten.

Onder het raam van de Pastoor van Ars staat dan ook toepasselijk nog een biechtstoel. Nu gaan in Nederland nog maar weinig mensen biechten. In een biechtstoel kun je spijt betuigen van dingen die je fout hebt gedaan.

Boven in de muur staan hier twee vrouwelijke heiligen: de vrouw met de rozen is Elisabeth van Thüringen. Zij gaf veel van haar bezit aan armen en toen haar boze man wilde kijken wat ze onder haar kleed verborg vielen er rozen uit. Elisabeth is de patrones van armen en zieken. De andere vrouw is Maria Magdalena. Soms wordt ze gezien als heilige en soms als losbandige vrouw. Ze werd een van de trouwste volgelingen van Jezus en zalfde zijn voeten met geurige oliën en

stond onder het kruis. Daarmee wordt ze ook afgebeeld.

Precies boven de kruiswegstatie waar Jezus aan het kruis hangt, zie je een groot houten kruis dat nog uit de oude kerk stamt.

Bij het Maria-altaar staat de doopvont van witte zandsteen. Door de doop wordt je opgenomen in de katholieke gemeenschap.

Loop je verder dan kom je bij het Maria-altaar. Maria wordt als moeder van Jezus nog altijd vereerd. Altijd branden bij haar kaarsen en leggen mensen hun verdriet en zorgen bij haar neer. Ook haar beeld is nog een erfenis uit de

Loop je naar het midden van de kerk, dan zie je aan beide kanten van het altaar de houten beelden van de patroonheiligen van deze kerk en van de parochie: Cosmas en Damianus. De tweelingbroers leefden rond het jaar 300 en kwamen uit Syrië. Ze waren allebei arts. Dat zie je aan de attributen die ze bij zich hebben: Cosmas heeft een medicijnfles in de linkerhand en Damianus een in de rechterhand. Ze zijn gedood omdat ze christenen waren. Daarom worden ze martelaren genoemd.

Verder rechts van het hoogaltaar zie je nog een zijaltaar dat is toegewijd aan het heilig Hart van Jezus. Iets verder zie je de deur naar de sacristie. Daar wordt de licht- en geluidsinstallatie bediend en in de kasten hangen de gewaden van de priester, diaken en pastoraal werker. De liturgische kleuren van de gewaden zijn wit, groen, rood en paars.

De heilige die is afgebeeld bij de sacristie is Willibrordus. Het is een eerbetoon aan deze brenger van het geloof (kruis) en stichter van de kerk.

Tekst Jos van Rooij, bewerkt door Peter Pot en Sjef Schmiermann
Foto's Theo Bons, Jos van Rooij, Peter Pot, Sjef Schmiermann, Piet Spanjers
Parochie Cosmas en Damianus Groesbeek, mei 2023